

Uniwersytet Gdański
Wydział Prawa
Katedra Prawa Karnego Materialnego i Kryminologii
mgr Elżbieta Żelechowska-Litka

Rozprawa doktorska pt. Ocena skuteczności polskiego systemu zwalczania handlu ludźmi, napisana pod kierunkiem prof. UG, dr hab. Wojciecha Zalewskiego

Przestępstwo handlu ludźmi to zbrodnia zaprzeczająca prawom i wolnościom człowieka. Początkowo proceder rozumiany jako wywożenie ludzi za granicę w celu tylko i wyłącznie uprawiania prostytucji. Dziś traktowane jako współczesne niewolnictwo jest zjawiskiem wielowymiarowym, nie tylko politycznym i społecznym. Niewolnictwo znane od zarania dziejów. Ujawnianie są jego nowe formy. Pomimo tego w Polsce dopiero w 2010 w art. 115 paragraf 22 Kodeksu karnego wprowadzona została legalna definicja przestępstwa handlu ludźmi, jak i jego penalizacja w art. 189 a K. k. Wprowadzony został Krajowy Program zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi – podstawowy dokument na temat zwalczania

i zapobiegania handlowi ludźmi. Powstała sieć podmiotów mających w swych zadaniach priorytetowych ujawnianie i zwalczanie procederu oraz pomoc jego ofiarom. Organizacjom tym nadane zostały odpowiednie uprawnienie. Powstały algorytmy postępowania w przypadku zidentyfikowania małoletniej i dorosłej ofiary handlu ludźmi przez organy ścigania. Opracowane zostały wytyczne dla prokuratorów prowadzących sprawy dot. handlu ludźmi. Powstał polski system zwalczania handlu ludźmi. Według T. Tomaszewskiego słowo *system* oznacza zbiór elementów powiązanych ze sobą relacjami, w taki sposób że tworzą one całość zdolną do funkcjonowania w określony sposób. Przez wiele lat Polska spełniała standardy zwalczania przestępstwa handlu ludźmi określone przez amerykańską Ustawę *TVP* i kwalifikowana była do I kat. państw. W tym roku sklasyfikowana została do grupy II. W związku z tym celem głównym naukowych badań jest dokonanie oceny skuteczności polskiego systemu zwalczania handlu ludźmi. Udzielenie odpowiedzi na pytanie: Czy polski system zwalczania handlu ludźmi jest skuteczny? Poprzez przedstawienie zebranej wiedzy na temat zjawiska handlu ludźmi, przedstawienie polskiej polityki w zakresie jego zwalczania na tle polityki UE, opis funkcjonowania polskich organów rządowych i pozarządowych zwalczających proceder, jak pomagających jego ofiarom, dokonanie analizy mającej na celu określenie skali zjawiska, prezentację osiągniętych skutków przez wymiar sprawiedliwości.

Przedstawienie poszczególnych elementów polskiego systemu zwalczania handlu ludźmi pozwala na ocenę ich funkcjonowania w całości.

Przedmiotowa dysertacja zawiera 7 rozdziałów dotyczących poszczególnych elementów systemu zwalczania handlu ludźmi, ich oceny oraz we wnioskach końcowych oceny funkcjonowania w całości.

Rozdział I jest przedstawieniem handlu ludźmi w aspekcie historycznym, jak i współczesnym. Część ta skupiona jest na unormowaniach przestępstwa handlu ludźmi w aktach międzynarodowym, jak i na prezentację poszczególnych form zjawiska wraz z występującymi aktualnie problemami związanymi z ich zwalczaniem i ujawnianiem. Dodatkowo zawiera zagadnienia związane z handlem dziećmi tj. podstawowe akty prawa krajowego i międzynarodowego, algorytm postępowania w przypadku ujawnienia małoletniej ofiary handlu ludźmi oraz problematyczne kwestie dot. komercyjnej adopcji, zakupu dziecka w celu osiągnięcia osobistej korzyści oraz surogatek.

Rozdział II zawiera wspólnotowe unormowania handlu ludźmi oraz Rady Europy, dot. m. in. rozwiązań prawnych w kierunku pociągnięcia sprawców handlu ludźmi do odpowiedzialności karnej, zadania Grupy Ekspertów oraz proponowane środki przez Międzynarodową Organizację Pracy w celu zapobiegania pracy przymusowej oraz handlowi ludźmi w celu pracy przymusowej. Istotne jest przedstawienie znaczenia współpracy międzynarodowej poprzez prezentację takich organizacji jak m. In. Europol Interpol, Empact, jak i skuteczne instytucje prawne jakim jest ENA czy JIT.

Kolejny rozdział to prezentacja sposobów postrzegania przestępstwa handlu ludźmi w polskim systemie prawnym na przestrzeni lat, analiza polskiego orzecznictwa dot. handlu ludźmi oraz przedstawienie kodeksowych i pozakodeksowych uprawnień ofiar wykorzystywanych najczęściej w praktyce.

Rozdział IV to charakterystyka Polski jako kraju przeznaczenia, tranzytowego i docelowego procederu, skupienie się na aspektach kryminologicznych handlu ludźmi czyli sposobach działania sprawców, metodach maskowania ich działań (ściśle związek z przestępczością zorganizowaną), sposobach identyfikacji ofiar. Zawiera również profil ofiary, jak i sprawcy handlu ludźmi. Istotnymi są również zgromadzone dane statyczne Policji, Prokuratury Krajowej i organizacji pozarządowej, które pozwalają na określenie aktualnego stanu zagrożenia procederem w Polsce .

W dalszych rozważaniach przedstawione zostały instytucjonalne i polityczne aspekty zwalczania handlu ludźmi. Są to m.in. informacje na temat Krajowych Planów działań przeciwko handlowi ludźmi oraz określenie roli rządowych i pozarządowych podmiotów,

wraz z przedstawieniem ich uprawnień. W szczególności zostały przedstawione aspekty pracy operacyjnej organów ścigania tj. wykorzystywanie kontroli operacyjnej w postaci PTK, instytucja świadka koronnego, wykorzystywanie dokumentów legalizacyjnych oraz instytucja zakupu kontrolowanego jako instytucje skuteczne lub mogące przyczynić się do skutecznego udowodnienia winy sprawcom handlu ludźmi.

Rozdział VI zawiera metodologię badań własnych czyli przedmiot badań, ich cel, określa problemy badawcze i hipotezy szczegółowe, które zostają poruszone w dysertacji. Przedstawia także m. In. metody, techniki i narzędzia badawcze. Zaznaczyć należy, że praca ma charakter eksploracyjny z uwagi na różnorodność zgromadzonych informacji

Ostatni rozdział zawiera ocenę skuteczności poszczególnych elementów systemu zwalczania handlu ludźmi: regulacji polskich dotyczących zjawiska, rozwiązań instytucjonalnych (także organizacji pomocowych), aspektów politycznych oraz efektywności uzyskiwanej w zakresie ścigania handlarzy ludźmi. Rozważanie te pozwalają na całościową ocenę polskiego systemu zwalczania handlu ludźmi.

University of Gdansk
Faculty of Law and Administration
Department of Material Criminal Law and Criminology
Elżbieta Żelechowska-Litka MSc

An Assessment of the effectiveness of the Polish Human Trafficking Combat System

The PhD dissertation supervised by
Wojciech Zalewski, Associated Professor of the University of Gdansk

Summary

Human trafficking is a crime that violates the rights and freedom of the person. At its beginning, it was related mostly to the involuntary translocation of a person to another country for prostitution. At present, human trafficking, recognised as modern-day slavery, is perceived as a multifaceted problem; not only political or social one. Slavery is known since the dawn of civilisation. There have been reported new forms of the crime of human trafficking. Only in 2010, Poland has introduced to the Penal Code a definition of the crime of human trafficking - article 115, paragraph 22, and its penalisation - article 189 (a). The National Programme of Preventing and Combating Human Trafficking was implemented, and soon became a key document defining methods of preventing and combating the trafficking of humans. There has been established a network of entities whose primary tasks are exposing and combating the trafficking of humans along with providing support to victims of this crime. These organisations were granted special powers. Law enforcement authorities have at their disposal dedicated algorithms of proceedings in the case of identifying either under-aged or adult victims of human trafficking.

In the same way, prosecutors received detailed guidelines for investigating the trafficking of humans. The Polish system of combating human trafficking was established. According to T. Tomaszewski, the word *system* relates to a group of entities integrated by either kind of relations in a way that they create a unified whole capable of functioning in a specific manner.

For many years Poland met anti-trafficking standards of the Victims of Trafficking and Violence Protection Act (TVPA) enacted by the United States and was listed in the 1st category of states combating human trafficking. This year Poland has been moved down to the 2nd category. Consequently, the principal objective of scientific research was to assess the effectiveness of the Polish anti-trafficking system.

The following question is to be answered: *Is the Polish anti-trafficking system effective?*

The purpose of this analysis was to determine the scale of human trafficking and demonstrate the outcomes of Polish jurisdiction's operations. It was achieved through the research on the accessible knowledge on human trafficking, presentation of the Polish anti-trafficking policy on the background of the European Union policy, as well as a description of activities of the Polish government's bodies and non-governmental organisations in the fields of anti-trafficking and assistance to victims. The analysis of individual elements of the Polish anti-trafficking system allowed us to provide a broad-based assessment of its operations.

The dissertation includes seven chapters describing individual elements of the anti-trafficking system, their assessments and in conclusion, the broad-based assessment of the system as a whole.

Chapter I comprises the historical and present-day characteristics of human trafficking. In this chapter, we also covered international legal regulations related to human trafficking, together with different forms of this crime, as well as current problems with exposing and combating it. Moreover, we presented issues related to trafficking of children, i.e. major national and international legal regulations, dedicated algorithms of proceedings in the case of identifying under-aged victims of human trafficking, and finally a problematic issue of commercial adoption, like purchasing a child in order to gain financial profit, and a problem of surrogate mothers.

In *Chapter II* we discussed legal regulations on human trafficking of the European Union and the Council of Europe, i.e. legal means of being held criminally liable for trafficking. Next, tasks of the Experts Panel and recommendations of the International Labour Organisation on avoiding forced labour and human trafficking with the aim of forced labour exploitation. One of the key elements was to discuss the international cooperation in that field, including Europol Interpol, Empact, and other institutions like ENA or JIT, that are very effective in anti-trafficking.

In *Chapter III* we presented various perceptions of human trafficking by the Polish legal system throughout years; analysis of judicial decisions on human trafficking by Polish courts, as well as rights exercised by victims and resulting directly from legal codes, or out-of-code privileges.

Chapter IV is an analysis of Poland as a destination or transit country of human trafficking. We focused on criminal aspects of human trafficking, i.e. tactics employed by traffickers,

camouflaging their illegal operations (close cooperation with organised crime groups), and finally, identification methods of victims. We also presented profiles of victims and traffickers. The up-to-date assessment of a potential risk of human trafficking in Poland was determined through the analysis of the data obtained from the Police, The National Public Prosecutor's Office and non-governmental organisations.

Further, we presented the institutional and political aspects of combating human trafficking. These include information on national plans against human trafficking, determination of roles of governmental and non-governmental bodies, along with their competences. In particular, we presented activities of law enforcement agencies, i.e. operational controls PTK, Witness Protection Programme, verification documents and sting operations, that may significantly and effectively contribute to proving traffickers guilty.

Chapter VI comprises a description of the methodology of the research, its purpose, research questions and detailed hypotheses that were discussed in the dissertation. It also presents methods, techniques and means of the research. Due to a considerable variety of presented information, the dissertation has an exploratory character.

In the last *Chapter VII*, we presented our assessment of all the elements of the anti-trafficking system: Polish legal regulations, institutional solutions (including aid organisations), political aspects, and effectiveness of persecution of traffickers. The consideration presented in the dissertation helped to provide the broad-based assessment of the Polish anti-trafficking system.